

NASREDDİN HOCA

Nazlı İskender, mizahı bir başkaldırı silahı yapan

Anadolu halkının yetiştirdiği büyük halk düşünürünü tanıtıyor.

Nasreddin Hoca, büyük bir nüktedan halk düşünürüdür.

Nasreddin Hoca, ya da *Saltukname*'de yazılışıyla Hacı Nasreddin, Anadolu'nun en çalkantılı, karmaşık bir dönemde, Anadolu Selçuklu Devleti'nin Babailer'in önderliğindeki halk ayaklanmasının ağır darbeleriyle ve iç çekişmelerle sarsıldığı, Haçlı Seferleri'nin ve Moğol istilalarının bölgeyi altüst ettiği bir dönemde yaşamıştır.

1208'de Sivrihisar Hortu'da doğup 1284'de Akşehir'de öldüğü kabul edilen Hacı Nasreddin, Anadolu halkının Baba İshak, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre gibi büyük değerleriyle çağdaştır. Batını düşüncesinden etkilennmiştir.

Ebu'l-Hayr Rumi, 1480'de yazdığı *Saltukname*'de, nükteli sözleri ve alışılmadık davranışlarıyla ün kazanmış bir kişi olduğunu belirtiyor. Nasreddin'in Baba İshak'ın halifelerinden Sarı Saltık'la dost olduğunu yazan *Saltukname*, Nasreddin'le Sarı Saltık'un Akşehir'de karşılaşmasını şöyle anlatır:

"(Sarı Saltık) andan (Konya'dan) azm edüp Ak-Yanus şehrine gitti. Varub Seyyid Mahmud Hayran'un kabrinin ziyaret eyledi. (...) Pes Server (Sarı Saltık) andan durdu. Hacı Nasreddin evine geldi. Kapu kaktı. Hatunı kapu ardına gelüp: 'Kimsiz?' dedi. Server ayıdı: 'Ben Şerif Saltukum. Kanı Hacı, kandedür?' Pes hatun ayıdı: 'Server, Hacı Sivri-Hisar'a ve Kara-Hisar'a gitti.' Server ayıdı: 'Ol

yirler ekser kafirlikdur. Anda n'eyler?' Hatun ayıdı: 'Sivri-Hisar'un, musarrifleri haber gönderdiler, dahi ayıtdılar: 'Gelsün, bize biraz akıl koysun. Biz dahi eller gibi uslanalum.' Ve dahi Kara-Hisar'da olan Ermeniler ayıtmışlar. Nasreddin bir 'akılsız Türk'dür; kim gelirse anun sakalına güler. Vay, bunda gelse bizde gülerdük' demişler. Pes anda gitti kim vara anların sakalına güle birez.' dedi. Pes Server ayıdı: 'Hayf! Bize birkaç nasihat ede, deridüm, bulamadum.' Hatun ayıdı: 'Ben sana nasihat eyleyem, kabul eyle, eylerisen.' Server ayıdı: 'Buyurgıl, işidelüm,' Hatun ayıdı: 'Nasihat budur kim: (...)'

"Server bu nasihatları ol ahiret bacısından işidicek kendüden geçüp yüz dane altun ata edüp gitti. Nakildür ki her yıl Server, Nasreddin'e ve hatununa tuhfeler ve armağanlar gönderür idi. Hacı ve Hatun dahi du'alar gönderürler idi. Pes bir yıl Server armağan göndermedi. Anlar dahi du'aname göndermediler. Server gerü hediye gönderdi. Ayıdı: 'Bizüm ile dostluk böyle mi olur?' Pes ol gelen adama Hacı ayıdı: 'Begüm, siz bilmez misiz kim mesel-i meşhurdur ki, boş torba ile at tutulmaz. Erenler yanında hatadır.' Pes ol varan adam ayıdı: 'Bir du'a eyle bizlere, bir mut buğday getürelüm.' Hacı: 'Bir kile olsun, heman hazır olsun. Erenler du'ayı hazıra ederler, gayibe gülbenk ederler. Veresiye du'a olmaz' dedi. O şahs vardı, buğdayı aldı, geldi. Hacı du'alar eyledi. Ol kişinin malı şöyle vafir oldu kim, rızıkının hesabını bilmez idi."

Nasreddin, yaşadığı dönemin iyi öğrenim görmüş bir aydınıydı. Hortu köyü imamı olan babasının ölümünden sonra bir süre imamlık yaptı, sonra Akşehir'e medresede eğitim görmeye gitti. Seyit Hayrani'nin öğrencisi

oldu. Bir dönem müderrislik yaptığı da söylenir.

Nasreddin, Anadolu'nun çalkantılı bir döneminde, umut ve iyimserliğe dayanan halk mizahının temsilcisi oldu. Nükteleriyle, fıkralarıyla insanlığa ve düşünceye saygıyı, dürüstlüğü, insanca yaşama çabasını ve özgürlüğü savundu. Sarı Saltık'ın onunla dost olması, armağanlar göndermesi, duasını beklemesi, onun Babai geleneğinde de saygı gösterilen bir yere sahip olduğunu gösterir.

Nasreddin'in fıkralarının toplandığı ilk derleme, Çaylak Tevfik'in 1837'de yayınlanan *Letaif-i Nasreddin*'dir.

Yaşadığı dönemin tüm aksaklıklarını çarpıcı bir biçimde sergileyen Nasreddin Hoca'nın fıkralarının konusunu zalimleri, hilekarları, rüşvet yiyen kadırlarıyla egemen sınıf oluşturdu. Bunlarla inceden inceye alay etti. Eleştirilerini, halkına göstermek istediği haksızlıkları fıkralarıyla dile getirdi.

Nasreddin Hoca'nın nükte ve fıkralarında uyanık bir zekanın kıvraklığı, hoşgörüsü, yaşama se-

vinci yansır. Kuran'ın, yansıra kelam ve fıkıh kitaplarını da okumuş olan Nasreddin'in dinsel gericiliğe alayla baktığını gösteren fıkraları vardır. Bunlardan biri şöyledir:

"Uykusuzluk çeken eşi, Hoca'dan muska yazmasını ister. Hoca kalınca bir din kitabını verip, 'bunu başucuna koy' der. Kadın, senden muska istedim, bu kitap bana ne yapar?' deyince Nasreddin Hoca 'sen ne diyorsam onu yap', yanıtını verir. 'Ben bununla her gün camide yüzlerce kişinin uyutulduğunu görmekteyim. Seni mi uyutmayacak?'"

Nasreddin Hoca'nın fıkralarında, güçlü, evrensel bir duygu olan "umut" vardır. Gölün maya tutmayacağını bile bile "ya tutarsa" deyişi, bu umudun nükteli dile getirilişidir.

Nasreddin Hoca halkla bütünleşmiş bir düşünür, bir halk kahramanıdır. Sarı Saltık'la dostluğu, ezilenlerin yanında yer alması, dine, allaha eleştirel yaklaşımı, halkı, Nasreddin Hoca'yı başka sevdikleriyle yanyana anmaya yöneltmiştir. *Yurt Ansiklopedisi*, farklı çağların

insanları olan Hallac-ı Mansur ve Seyit Nesimi'yi Nasreddin'le birlikte anan şöyle bir söyleyici aktarıyor:

"Nasreddin, Hallac-ı Mansur ve Seyid Nesimi ile çok iyi arkadaşır. Üçü de Akşehir Medresesi'nde Seyit Hayrani'nin öğrencisidir. Molalar bu üç arkadaş çok sevmekte, zaman buldukça revaklı avluda toplanan Hoca'nın fıkralarını, Nesimi'nin şiirlerini, Mansur'un öykülerini dinlemektedirler.

"Hayrani, bir gün köyüne gitmek zorunda kalır. Çok sevdiği kuzusunu Nasreddin, Nesimi, Mansur üçlüsüne emanet eder. Bunlar bir gün yanlarına kuzuyu da alıp kırlara açılırlar. Karınları acıkır, kuzuyu kesip yemeye karar verirler. Mansur kesimi, Nesimi deriyi yüzmeyi üstlenir. Hoca'ya: 'Ya sen ne yapacaksın?' diye sorarlar. Hoca: 'Seyit Efendi Hoca ermişlerdendir. Ondan korkarım kuzuya dokunmam, ama pişmişine de dayanmam' der. Kuzuyu kesip yerler.

"Seyit Hoca köyden döndüğünde durumu öğrenir çok kızar. 'Kim kesti kuzumu, çabuk söyleyin' diye haykırır. Mansur başı önünde 'Ben' der. Nesimi sözün ardını getirir. 'Ben de derisini yüzdüm.' Hayrani bu kez de Hoca'ya döner: 'Ya sen, sen ne yaptın?' 'Ben de onların hallerine hem güldüm, hem de etin ucundan biraz yedim.'

"Seyit Hayrani şöyle bir bakar ve: 'Mansur, günün birinde seni de böyle kesecekler. Nesimi, senin de derini yüzecekler. Nasreddin sana da kıyamete dek, evet ta kıyamete dek gülecekler. Siz istediniz, bu allahın hükmüdür' der."

Söylencedeki "allahın hükmü"nü Sünni egemen sınıfın vahşetiyle denk düşmesi de halkın kıvrak zekasının eleştiriye yansımalarıdır.

Nasreddin Hoca, yalnızca Anadolu'nun değil, Türk kökenli halkların ortak kahramanıdır. Hoja Nasr'dır, Nasrdın Afandı'dır, ya da Molla Nasreddin'dir. Bu, ortak bir gelenek çizgisinin varlığına işaret eder.

Halk adamı kişiliği, olaylara ve insanlara iyimser, sevecen, hoşgörülü yaklaşımıyla öteki dünya halklarının da ortak değeri olan Nasreddin Hoca, egemen sınıfın baskı ve zulüm düzeniyle alay eden, mizahı bir başkaldırı silahı olarak kullanan halkımızın parlak zekası, evrensel değeridir. ●

► Edebiyat alanına girmek! Hiç dışında olmadım ki! Kendim için ya da bir avuç birileri için de olsa, okuyarak, anlatarak, daha iyisini, daha güzelini yaratarak hep onun içindeyim.

Hocalığımın ve araştırmacılığımın ötesinde, kısa-uzun öykü, oyun ve roman, söyleşi türünde çalışmalarım gelişip çoğalıyordu. İlk yirmi yıllık dönemdeki denemeler bir yana, defterler ve dosyalar dolusu notlarda ya da kafamın gizli köşelerindeki birikimin hapsedildiği yerden çıkması gerekiyordu. Üçüncü yirmi yıлымda bunu yapmak istiyorum. Bu dönemi, üniversitenin yük-

sek parmaklıkları ardında bilimsel çalışmalarla yapamadığımı yapma, yani halkıma edebiyat ürünleriyle ulaşma uğraşına ayırdım.

O zaman, ilk iki yirmi yılın mücadelesi birikimini, "bilimselliğin ardındakileri" şimdi sunmaya başlıyorsunuz diyebiliriz. Tabii üzerinde çalıştığınız, planladığınız başka yapıtlar da olsa gerek...

Şu anda daktilosunu bitirdiğim, yeniden gözden geçirerek düzeltmeler yapmakta olduğum bir roman çalışması, İ.S. 2.yüzyılda yaşamış Küçük

Asya'lı (Anadolu) bir kadının yaşamını işliyor. Roma dünyasında belki de eşi bulunmayan bu kent yöneticisi - prenses, kraliçe değil, kent yöneticisi - kadını anlatırken, Traianus (98-117)- Hadrianus (117-138) dönemlerinde Küçük Asya toplumundan kesitler veriyorum.

O çağ insanların inanç, düşünce ve değer ölçülerinin, toplumsal sınıflar arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin, sevgi ve cinselliğin, sanat, felsefe, spor, mimari ve urbanizminin romanı...

Bu romanı, yayınlanmasına engel olunmuş bir bilimsel ara-

tırma yazımdan çıkarmıştım. Romanın arkasına bu makalemi de eklemek istiyorum.

Ayrıca, malzemelerini büyük çapta toplamış ve planlarını yapmış olduğum iki tarihsel roman dosyası hazır durumda.

Birisinde 6.yüzyılın ortalarında Paphlagonia'da (Çankırı-Eskipazar-Ilgaz çevresi) geçen bir başkaldırı olayını ele alıyorum. Bir bakıma, erken Bizans döneminde Anadolu olacak! Romanın çıkış noktası bir Bizans yazıttır.

Olaylar tamamen yazıtın içeriğinden kaynaklanıyor. İkincinin ise 13.yüzyılda geçtiğini

söylemekle yetineyim, izin verirsiniz.

Öyle anlaşılıyor ki, tarihsel romanlar programınızda ağırlıklı yer tutacak.

Yıllarca Eskiçağ dilleri, tarih ve kültürüyle uğraşmış, o dönemlerden kalma yazıtları okuma çözme uğraşısı içinde antik insanların güncel yaşamlarına kadar girmiş birinin "tarihsel roman" yazmaya yönelmesi bence doğal karşılanmalı.

Ayrıca, üniversite ve bilimsel araştırma çevresinden anılarımı ve öykülerimi derlemekteyim. ●